

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงพรรณนา (Descriptive Study) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพชีวิตเชิงจิตวิสัย ของอาจารย์แพทย์ในคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และสร้างเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการประเมินคุณภาพชีวิตอาจารย์แพทย์ มีขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรเป้าหมายในการศึกษาครั้งนี้ คือ แพทย์ทุกคน ซึ่งเป็นอาจารย์แพทย์ในคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประชากรตัวอย่าง คือ แพทย์ซึ่งเป็นอาจารย์ในคณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยที่ตอบแบบสอบถาม โดยที่ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสอบถามชนิดตอบด้วยตนเอง แล้วผู้วิจัยไปรับคืน (Self administered questionnre) ซึ่งคณะแพทยศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยมีอาจารย์ทั้งสิ้น 366 คน เป็นแพทย์ 335 คน⁽⁴⁶⁾

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสอบถาม (Questionnaires) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองโดยมีการดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัยดังนี้

1.1 ศึกษาข้อมูลจากเอกสารได้แก่ ตำรา งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิต โดยละเอียด เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างแบบสอบถาม

1.2 สร้างเครื่องมือ ตามกระบวนการที่เรียกว่า "Stepwise Ethnographic Exploration"⁽⁴⁵⁾ เพื่อให้ได้มิติที่ครอบคลุม ซึ่งเป็นการสำรวจความคิดเห็นของประชากรที่เป็นตัวแทนของประชากรทั้งหมด เปรียบเทียบกับการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง (Conceptual Mapping Process) ในข้อ 1.1 มีขั้นตอนดังต่อไปนี้

ขั้นตอนที่ 1 สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Unstructured interviews) อาจารย์แพทย์ทุกภาควิชา จำนวน 30 ท่าน (อาจารย์ที่มีหน้าที่บริหารด้วย 10 ท่าน

อาจารย์แพทย์ทั่วไป 20 ท่าน) เพื่อหาแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของอาจารย์แพทย์ (concept identification) แล้วนำแนวคิดเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 นี้มาประมวลเป็นข้อคำถาม สร้างแบบสอบถามเชิงคุณภาพ (qualitative questionnaire) เพื่อใช้ในขั้นตอนที่ 2

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์แบบกึ่งทางการ (Semi-structured interviews) อาจารย์แพทย์แต่ละภาควิชา จำนวน 50 ท่าน (สุ่มตัวอย่างคิดสัดส่วนตามจำนวนอาจารย์ในแต่ละภาควิชา) โดยใช้แบบสอบถามที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 เพื่อนำไปใช้ในการขยายความแนวคิดที่ได้จากขั้นตอนที่ 1 ให้มีความกระจ่างชัดยิ่งขึ้น (concept clarification)

ขั้นตอนที่ 3 จัดสนทนากลุ่ม (Focus group discussions) โดยมีอาจารย์แพทย์จากภาควิชาต่างๆ จำนวน 10 ท่าน (เนื่องจากอาจารย์แพทย์มีเวลาร่างไม่ตรงกัน การทำกลุ่มจึงเป็นเรื่องที่ลำบาก ผู้วิจัยจึงทำ Small Focus Group discussions โดยทำกลุ่ม 2 ครั้ง ครั้งละ 5 คน) เพื่อตรวจสอบความหมายและความเข้าใจต่อแนวคิดที่ได้จากขั้นตอนที่ 2 ในมุมมองของกลุ่ม ซึ่งถือเป็นการตรวจสอบความเที่ยงเชิงคุณภาพ (qualitative concept validation)

แต่ละขั้นตอนของกระบวนการ มีการคัดเลือกประชากร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่ายแบบไม่คืนที่ (Non-replacement Simple random sampling) สิ่งที่ได้จากขั้นตอนที่ 3 นำมาแยกเป็น ข้อกระทง (Concept itemization) สร้างเป็นแบบสอบถามเชิงปริมาณ (quantitative questionnaire) ที่ใช้เก็บข้อมูลจริง ⁽⁴⁷⁻⁵²⁾

1.3 ตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถาม

1.3.1 หาความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content Validity) โดยการนำแบบทดสอบที่สร้างขึ้นไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องจำนวน 7 ท่าน คือ

อาจารย์สูติ-นรีแพทย์	1	ท่าน
อาจารย์ศัลยแพทย์	1	ท่าน
อาจารย์อายุรแพทย์	1	ท่าน
อาจารย์กุมารแพทย์	1	ท่าน
อาจารย์พยาธิแพทย์	1	ท่าน
อาจารย์จิตแพทย์	1	ท่าน
ผู้เชี่ยวชาญทางสังคมศาสตร์	1	ท่าน

หลังจากที่ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมดพิจารณาแล้ว ผู้วิจัยนำแบบวัดมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมทั้งด้านภาษาและความถูกต้องของเนื้อหา ตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้งหนึ่ง

1.3.2 หาความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม (Reliability) โดยนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับอาจารย์แพทย์ในโรงเรียนแพทย์ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 30 ชุด เพื่อหาความชัดเจนและความเข้าใจในข้อคำถาม แล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข ก่อนนำไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างจริง คำนวณหาค่าความเชื่อมั่น โดยใช้ ค่าสัมประสิทธิ์อัลฟาครอนบาค (Cronbach alpha coefficient) (α) โดยใช้สูตร

$$\alpha = (n/n - 1) (1 - (\sum S_i^2 / S^2))$$

เมื่อ

α = ค่าสัมประสิทธิ์ของความเชื่อมั่น

n = จำนวนข้อของแบบวัด

$\sum S_i^2$ = ผลรวมการผันแปรของคะแนนแต่ละข้อ

S^2 = การผันแปรของคะแนนของผู้ตอบแบบวัดทั้งหมด

แบบวัดคุณภาพชีวิตในการวิจัยครั้งนี้ คำนวณหาค่าความเชื่อมั่นได้ = 0.94

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมีรายละเอียดดังนี้

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษานี้เป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเองตามขั้นตอนที่กล่าวมาแล้ว ประกอบด้วย

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามตัวแปรอิสระ สอบถามข้อมูลทั่วไป (Demographic Data) ได้แก่ อายุ เพศ อายุราชการ สถานภาพสมรส ภาควิชาที่สังกัด วุฒิการศึกษาสูงสุด ตำแหน่งทางวิชาการ ตำแหน่งทางการบริหาร รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ภาวะสุขภาพ และสอบถามตัวแปรอิสระ ที่มีผลต่อคุณภาพชีวิต ได้แก่ การใช้เวลาในการทำกิจกรรมต่างๆในชีวิตประจำวันในแง่ของ การทำงาน การพักผ่อน การออกกำลังกาย การใช้เวลากับครอบครัว การใช้เวลาในการเดินทาง (คิดเป็นชั่วโมง) ลักษณะคำถามเป็นแบบตรวจสอบรายการ (Check List) โดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามทำเครื่องหมาย และเติมคำลงในช่องว่างที่กำหนดไว้

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามตัวแปรตาม (คุณภาพชีวิต) เป็นข้อคำถาม

เพื่อประเมินความรู้สึกของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่มีต่อตัวแปรต้น (Subjective measure) เป็นมาตราลิเคิร์ต (Likert Scale) 7 ระดับ ซึ่งมีข้อความที่มีความหมายทางบวกและทางลบ คละกันไป จำนวน 86 ข้อ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นคุณภาพชีวิตในมิติต่างๆ ได้แก่ งาน แบ่งย่อยเป็น งานวิชาการ 15 ข้อ งานบริการ 10 ข้อ งานบริหาร 5 ข้อ ความพอใจในวิชาชีพ 10 ข้อ การบริหารจัดการในองค์กร 16 ข้อ รวม 56 ข้อ ชีวิตส่วนตัว 6 ข้อ ชีวิตครอบครัว 7 ข้อ ชีวิตสังคม 8 ข้อ อัตมโนทัศน์ 5 ข้อ ศักยภาพของร่างกาย 4 ข้อ

แบบสอบถามในส่วนนี้ ประเมินค่าเป็นคะแนน 7 ช่วง ตั้งแต่ 1-7 กำหนดให้เลือกตอบเพียงคำตอบเดียว โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

คำตอบ	ข้อความทางบวก	ข้อความทางลบ
เห็นด้วยมากที่สุด	7	1
↑ ↓	6	2
	5	3
	4	4
	3	5
	2	6
	1	7
	ไม่เห็นด้วยมากที่สุด	

ส่วนที่ 3 เป็นแบบประเมินคำตอบที่ผู้ถูกสัมภาษณ์ตอบมาแล้วข้างต้น ประเมินคุณภาพชีวิตในแต่ละมิติ เป็นคะแนนในรูป Visual analogue scale ตั้งแต่ 0 - 10 คะแนน มีทั้งสิ้น 6 ข้อ

การรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยในช่วงดำเนินการสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ขอหนังสืออนุญาตดำเนินการวิจัย จากบัณฑิตวิทยาลัย ถึงคณบดีคณะแพทยศาสตร์ เพื่อขออนุญาตและขอความร่วมมือ ใช้เวลาในการสัมภาษณ์และการประชุมกลุ่มย่อย ระหว่างเดือนธันวาคม 2538 ถึงเดือนเมษายน 2539 รวมระยะเวลา 5 เดือน จากนั้น สร้างแบบสอบถามและนำไปเก็บข้อมูลจริงในเดือนสิงหาคม 2539 โดยส่งแบบสอบถามที่สมบูรณ์แล้ว ให้อาจารย์แพทย์ทุกท่านรวมทั้งสิ้น 304 ชุด (ลาศึกษาต่อต่างประเทศ 8 ท่าน

ไปราชการต่างประเทศหรือต่างจังหวัด 23 ท่าน) แล้วเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง ได้แบบสอบถามคืน 217 ชุด คิดเป็นร้อยละ 71.38 ดังนั้น ผู้ที่ไม่ตอบแบบสอบถาม มีทั้งสิ้น 87 ท่าน คิดเป็นร้อยละ 28.62

2. แปลงข้อมูลที่ได้เป็นรหัส (coding) ตามคู่มือลงรหัสที่จัดเตรียมไว้ บันทึกและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์เพื่อนำไปสู่การสรุปผล ⁽⁵³⁻⁵⁵⁾

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ หน่วยในการวิเคราะห์คือ ข้อมูลรายบุคคลของอาจารย์แพทย์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป SPSS/PC⁺ มีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive statistics) วิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง โดยการแจกแจงความถี่ และเทียบอัตราส่วนร้อยละ

2. ใช้สถิติเชิงอนุมาน (Inferential statistics) เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างคุณภาพชีวิตของอาจารย์แพทย์

2.1 จากส่วนที่ 2 ของแบบสอบถาม เป็นข้อมูลในระดับมาตราช่วง (Interval scale) มีคะแนนตั้งแต่ 1-7 คำนวณโดย

2.1.1 หาค่าเฉลี่ย (Mean) ในมิติต่างๆ 14มิติ ได้แก่

- งานสอน
- งานวิจัย
- งานบริการ
- งานบริหาร
- ความพอใจในวิชาชีพ
- ความพอใจในองค์กร
- ความพอใจในงานโดยรวม
- มิติชีวิตส่วนตัว
- มิติชีวิตครอบครัว
- มิติชีวิตสังคม
- อัตมโนทัศน์
- มิติสุขภาพ

- คุณภาพชีวิตโดยรวม (รวมทุกมิติเข้าด้วยกัน)

2.1.2 หาค่าเฉลี่ย (Mean) ของข้อคำถามรายข้อรวมทั้งสิ้น 89 ข้อ

จัดลำดับคะแนนดังนี้	คะแนนเต็ม = 7
คะแนน 1 - 3.00	จัดอยู่ในระดับต่ำ
คะแนน 3.01 - 5.00	จัดอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน 5.01 - 7.00	จัดอยู่ในระดับสูง

2.2 หาค่าเฉลี่ย (Mean) ของข้อคำถามจากส่วนที่ 3 ของแบบสอบถาม ซึ่งเป็นข้อมูลจาก Visual analogue scale มีคะแนนตั้งแต่ 0-10 จำนวนทั้งสิ้น 6 ข้อ ได้แก่

ความพอใจในงาน

ความพอใจชีวิตส่วนตัว

ความพอใจชีวิตครอบครัว

ความพอใจชีวิตสังคม

ความพอใจสุขภาพ

ความพอใจภาพพจน์ตนเอง

จัดลำดับคะแนนดังนี้	คะแนนเต็ม = 10
คะแนน 0 - 3.33	จัดอยู่ในระดับต่ำ
คะแนน 3.34 - 6.67	จัดอยู่ในระดับปานกลาง
คะแนน 6.68 - 10	จัดอยู่ในระดับสูง

2.3 นำค่าเฉลี่ยดังกล่าวมาเปรียบเทียบกัน โดยใช้สถิติ T-test สำหรับตัวแปรอิสระที่มีกลุ่มเปรียบเทียบ 2 กลุ่ม ได้แก่ เพศ (ชาย หญิง) อายุ (20-40 ปี 41-60 ปี) แผนกวิชา (พรีคลินิก คลินิก) ตำแหน่งทางการบริหาร (มี ไม่มี) และโรคประจำตัว (มี ไม่มี)

และใช้สถิติ ANOVA สำหรับตัวแปรอิสระที่มีกลุ่มเปรียบเทียบมากกว่า 2 กลุ่ม ได้แก่ อายุราชการ ตำแหน่งทางวิชาการ รายได้ ภาระงานสอน ภาระงานบริการ การทำงานพิเศษนอกเวลา นำเสนอเฉพาะมิติและข้อคำถามที่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05, 01 (ตาราง แสดงผลการวิเคราะห์ในภาคผนวก ข)